

TITO
1892 - 1982.

Uz 90-godišnjicu rođenja Josipa Broza Tita

Dr DUŠAN DRAGOSAVAC
predsednik Predsedništva
CK SKJ

Titu pripada istaknuto mjesto među marksistima u suvremenoj historiji

Referat dr Dušana Dragosavca, predsednika Predsedništva Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije, na svečanom skupu organa i organizacija federacije u dvorani Petog kongresa KPJ u Beogradu 25. maja 1982. godine, povodom devedesetogodišnjice rođenja Josipa Broza Tita

U malom siromašnom selu Hrvatskog zagorja Kumrovcu prije devedeset godina rodio se Josip Broz. Život njegove porodice bio je mukotrpan, kao što je to uopće bio život obespravljenih i potlačениh u našim krajevima.

Dvije velike imperije, obje na svome historijskom zalasku, harale su ovim našim prostorom gradeći svoju vladavinu po poznatom metodu — zavadi pa vladaj. Domaći feudalci i buržuji u tome su im dobro služili. Vijekovima su u našim zemljama raspirivani nacionalna i vjerska mržnja i naši su narodi bili često gurani u bratoubilačke sukobe za račun tuđina. Kulminacija toga bila je u drugom svjetskom ratu.

Seljačke bune, revolucije i oslobodilački ratovi — od Gupčeve bune do Karađorđevog ustanka, od slovenačke »uboge gmajne« do makedonske Kruševske republike, od crnogorskih ratova protiv Turaka i bosansko-hercegovačkog ustanka do balkanskog i prvog svjetskog rata — činili su kontinuitet vijekovne borbe naših naroda i narodnosti, plebejskih masa za nacionalnu slobodu i bolji život ljudi.

Sa završetkom prvog svjetskog rata, kao rezultat te borbe i težnje naših naroda, došlo je do ujedinjenja jugoslavenskih naroda u tzv. Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno u Kraljevinu Jugoslaviju, koja je, međutim, iznevjerila narodne interese, težnje i nadanja. U toj trojednoj kraljevini drugi narodi i narodnosti ni formalno nisu bili priznati, jer je zemljom vladala reakcionarna buržoazija s monarhijom na čelu, u sistemu grubljih oblika političkog bespravlja, klasne eksploatacije i nacionalnog ugnjetavanja. Takva je bila i uloga većine građanskih političkih partija i njihovih političara. Pogubna vladavina buržoazije naročito je došla do izraza u drugom svjetskom ratu — u njenoj kolaboraciji sa fašističkim okupatorom i u podstrekivanju nacionalne mržnje i bratoubilačke borbe.

Tako su se, historijski, i na ovom našem tlu iskristalisala dva osnovna društveno-ekonomska, socijalna i nacionalna stava. Jedan je eksploatatorski i hegemonistički, a drugi radnički, narodni i nacionalnooslobodilački, u kom su svoj životni interes našli svi radni ljudi i svi naši narodi i narodnosti. Oba ta stava su se vidno ispoljila i u narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji. Narodnooslobodilačka borba i socijalistička revolucija dovele su do društvenog i nacionalnog oslobođenja, do ravnopravnosti, bratstva i jedinstva naših naroda i narodnosti. Taj oslobodilački društveni i nacionalni stav, čiji su kreator i realizator, zajedno sa radničkom klasom, seljaštvom i radnim masama svih naroda i narodnosti u narodnooslobodilačkoj borbi bili Komunistička partija Jugoslavije i Tito — odnio je pobjedu. Nepokolebljiva borba za njegovo ostvarivanje učinila je radne ljude subjektom u našoj socijalističkoj zajednici, a Jugoslaviju subjektom u svjetskim odnosima, posebno u međunarodnom radničkom pokretu. Na tekovinama oružane revolucije, na rezultatima u izgradnji zemlje, u razvijanju socijalizma i socijalističkog samoupravljanja taj se svestrano oslobodilački stav neprekidno i sve više afirmira. Ali, ni onaj prvi, reakcionarni stav još nije sasvim prevaziđen, jer još nismo prevladali sve elemente klasnog društva. I taj stav se ne miri sa porazima, on stalno djeluje, a ponekad iziđe i na političku scenu, naročito kada mi zastanemo ili zatajimo u ostvarivanju zadataka revolucije.

Samo reakcionari i politički daltonisti neće ili ne mogu da uoče snagu našeg samoupravnog socijalističkog sistema. Isto tako, oni neće ili ne mogu da vide zakonitost i Titovu marksističku perspektivu izgradnje socijalističkog samoupravljanja i prevazilaženja starog društva. Razni ideolozi građanske i neostaljinističke provincijence nisu ni u stanju da sagledaju radničko-klasnu suštinu na-

cionalne ravnopravnosti. Samo takvi mogu da potcjenjuju snagu radničke klase i radnih ljudi, da ne vide radničkoku klasnu suštinu naše revolucije, da ne prave distinkciju između nacionalnog i nacionalističkog. Potcjenjivanje aktivnosti nacionalista je posebno opasno ako tome podliježu komunisti, ne uočavajući klasne i uopće društvene uzroke nacionalizma u vlastitoj sredini i naciji i opravdavajući ga pojavama nacionalizma u drugoj sredini i naciji. Iako se nacionalizmi uzajamno pothranjuju, njihov uzrok nije u tome što se jedan javlja isključivo kao reakcija na postojanje drugog, već u tome što još u svakoj naciji ima društvenih uslova za pojavu nacionalizma, pogotovo kada jačaju etatističke tendencije u društvu. Na takve opasnosti je Tito često upozoravao.

Razne oblike ispoljavanja nacionalizma imali smo u našoj historiji ne samo prije i u vrijeme drugog svjetskog rata nego i poslije njega — u vidu informbirovdštine, maspokreta, pseudoliberalizma, raznih »cestnih«, »deviznih« i drugih afera, oko tzv. čistih računa itd. Nacionalisti u pojedinim rukovodstvima takmičili su se u isticanju kako njihove nacije, republike i pokrajine imaju ovaj ili onaj značaj i ulogu u Jugoslaviji. Izgleda da nisu izvukli prave pouke iz tog perioda.

Naš radnički i oslobodilački pokret s Komunističkom partijom i Titom na čelu nikada i ni u čemu nije suprotstavljao jedan narod drugom niti radničku klasu drugim radnim masama. Naprotiv, stalno je polazio od nesumnjive historijske istine da su se svi naši narodi i narodnosti borili na jedinstvenom revolucionarnom programu, programu koji je kreirala Komunistička partija Jugoslavije, odnosno Savez komunista Jugoslavije s Titom na čelu. Ta naša jedinstvena borba za izgradnju socijalizma ne samo što je imala i ima specifičnosti u poređenju s drugim revolucijama nego su se te specifičnosti različito, svaka na svoj način, ispoljavale i ispoljavaju se u pojedinim dijelovima Jugoslavije. Borba za nacionalno i socijalno oslobođenje podjednako je interes radničke klase, seljaštva, radnih ljudi, svih naroda i narodnosti u cijeloj Jugoslaviji, kao što je njihov zajednički interes i u solidarnosti s takvom borbom u svijetu i to je suština našeg internacionalizma kako u Jugoslaviji tako i na međunarodnom planu. Mi gradimo i razvijamo našu revoluciju, naše socijalističko samoupravljanje onako kako je to SKJ s Titom na čelu trasirao.

Od svoje rane mladosti Josip Broz Tito učestvuje u radničkom i oslobodilačkom pokretu. On je učesnik oktobarske revolucije, koja je, pod Lenjinovim rukovodstvom, otvorila nove stranice suvremene historije ovog vijeka. Obogaćen iskustvom Oktobra i u borbi za rad-

nička i seljačka prava u staroj Jugoslaviji, Tito se razvija, zajedno s Partijom, sa sindikatima, sa radničkom klasom, u borbi za društveno i nacionalno oslobođenje svih naroda i narodnosti u Jugoslaviji i izrasta u istaknutog sindikalnog i partijskog radnika. Bio je više od četiri decenije na čelu Komunističke partije Jugoslavije i predvodio narodnooslobodilačku borbu i socijalističku revoluciju. Više od tri i pol decenije bio je na čelu naše socijalističke, samoupravne i nesvrstane zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti i naše partije, koje su bile i ostale u prvim redovima borbe radničkog i progresivnog pokreta i uopće oslobodilačkih i demokratskih snaga suvremenog svijeta. Bili smo i ostali uvijek na strani onih koji su se zbog neravnopravnosti svog društveno-ekonomskog i nacionalnog položaja borili za mir, slobodu, nezavisnost, ravnopravnost i društveni napredak.

*Titova je historijska zasluga što je naša
partija oslobođena dogmatizma i sektaštva*

O Komunističkoj partiji Jugoslavije, o našem Savezu komunističara, o narodima i narodnostima Jugoslavije, o njihovoj borbi protiv fašističkih zavojevača i domaće izdajničke buržoazije, protiv staljinističkog pritiska na našu zemlju i revoluciju, mnogo se pisalo i piše. Pisalo se i piše o našoj oslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji o radnim masama i narodima koji su u njoj učestvovali. Pri tome se s pravom ističe historijska uloga Titove ličnosti.

U tome pisanju ima mnogo ispravnih i produbljenih analiza historijske epohe i zadataka koje je ona postavila pred jugoslavenški revolucionarni i oslobodilački pokret, kao što je, s druge strane, bilo i ima površnog, pa i klevetničkog pisanja. Osobito su značajne ona literatura i publicistika koje našu revoluciju i Titovu ličnost posmatraju povezano s borbom i interesima radničke klase i njene avangarde — Komunističke partije, s težnjama i interesima naroda i narodnosti Jugoslavije, nastojeći da dublje proniknu u pokretačku snagu i zakonitost društvenog razvoja, da uđu u suštinu najkrupnijih pitanja koja je historija postavila. U toj ogromnoj riznici pisane riječi s pravom se ističe da je KPJ, odnosno SKJ, uspjela da rješava društvene protivrječnosti, oštre socijalne i nacionalne probleme, a uz to se svestrano i objektivno sagledavaju Titova ličnost i Titova uloga u suvremenoj našoj i svjetskoj historiji.

S tim u vezi istakao bih dva razdoblja značajna za ovu našu historijsku epohu, razdoblja koja su kondenzirala u sebi smisao i

sadržaj više stoljeća. Prvo obuhvata slom fašizma kao najreakcionarnije snage imperijalističke buržoazije, dekolonizaciju čitavih kontinenata i oslobođenje velikog broja zemalja. Drugo je slom staljinizma u međunarodnom radničkom pokretu i u teoriji i praksi većine komunističkih partija u svijetu. Zasluga je naše partije, plejade njenog kadra i Tita na prvom mjestu, što je duboko shvatila zakonitosti razvoja suvremenog ljudskog društva, pravilno procijenila raspored klasnih i društvenih snaga u zemlji i u svijetu, ispravno se koristila Marksovom teorijom u analizi društvenih procesa i ukazala na sredstva, oblike i puteve rješavanja najvažnijih društvenih problema. Titova je historijska zasluga što je naša partija, oslobođena okova dogmatizma i sektaštva, postala istinski revolucionarna partija radničke klase, radnih ljudi, naroda i narodnosti Jugoslavije. Oslobodilačka i socijalistička revolucija, originalan samoupravni put izgradnje socijalizma, aktivna uloga u međunarodnim odnosima zasnovana na tendencijama suvremene historije, izražena u pokretu nesvrstanosti, otkrivanje originalnog puta u ostvarivanju oslobodilačke i socijalističke revolucije, autohtone i čvrsto ukorijenjene u vlastitoj radničkoj klasi i narodu — oživotvoreni su zahvaljujući marksističkoj utemeljenosti naše revolucionarne teorije i prakse, ali i dubokom razumijevanju društvenih tokova suvremene historije, vizionarskoj snazi i revolucionarnoj odlučnosti stratega naše revolucije — Josipa Broza Tita.

Naši socijalistički borci i mislioci počev od Svetozara Markovića pa do Josipa Broza Tita ispravno su shvatali da su klase i nacije rezultat društveno-historijskog razvoja. Bili su svjesni toga da su francuska buržoasko-demokratska revolucija i ideje koje je ona razvila otvorile šire mogućnosti razvoju ljudske ličnosti nego što je to ranije bilo, ali i sa svim ograničenostima koje sobom donosi jedno klasno društvo. Socijalizam su uzimali kao društveni poređak koji bitno proširuje čovjekove slobode, prava i kreativne sposobnosti, znajući, međutim, da će se one u potpunosti ostvariti tek u besklasnom društvu, jer se tek u njemu istinski ukidaju svi vidovi čovjekove otuđenosti.

Zbog toga su marksisti, a Titu među njima u suvremenoj historiji pripada istaknuto mjesto, zastupali gledište da socijalizam ima svoje historijsko opravdanje samo ako vodi ka komunističkom, besklasnom društvu, ako na tome putu neprekidno razvija stvarnu, neposrednu socijalističku demokratiju, to jest, vladavinu same radničke klase umjesto vlasti u njeno ime, odnosno ako tu vladavinu ne odgađa za neku daleku budućnost. U tome je smisao i suština Marksove ideje o masovnoj partiji, koju je rukovodstvo Saveza

komunista s Titom na čelu razvijalo i unapredilo. Evo šta u vezi s tim kaže Engels u uvodu za Marksov rad *Klasna borba u Francuskoj od 1845. do 1850. godine*: »Vrijeme iznenadnih prepada, revolucija koje su izvodile male svjesne manjine na čelu nesvjesnih masa — prošlo je. Tamo gdje se radi o potpunom preobražaju društvene organizacije, tamo mase moraju uzeti učešće, one same moraju shvatiti o čemu se radi, za šta zalažu svoj život«.

U *Manifestu Komunističke partije* Marks i Engels ističu ne samo brojnost, već i organiziranost radničke klase: »Jedan od elemenata uspjeha — brojnost — radnička klasa već ima; ali, brojnost odlučuje samo ako je organizirana, ako njome rukovodi znanje«.

Ako bismo, polazeći od tih postavki, analizirali našu revoluciju, ulogu njene avangarde, njenog rukovodstva i Tita lično, nema sumnje da bismo se još jednom osvjedočili u historijsku činjenicu da u suvremenim uvjetima veliki preobražaj može da se izvrši samo ako u njemu učestvuju najšire mase. To je naročito došlo do izraza u našoj narodnooslobodilačkoj borbi, u masovnom narodnom ustanku i svenarodnom oslobodilačkom ratu, nasuprot svakojakim shvatanjima o takozvanoj revolucionarnoj eliti i zahtjevima za ograničavanje naše borbe na pokret otpora kakav je bio u nizu evropskih zemalja, na diverzije, sabotaze, propagandne i slične akcije. Pokazalo se, isto tako, da našu narodnooslobodilačku borbu nije bilo moguće voditi bez snažne suvremene radničke partije, njene čvrste organiziranosti i ukorijenjenosti u radnim masama.

Titova ličnost i djelo neodvojivi su od stvaranja i izgradnje socijalističke samoupravne Jugoslavije

Titovu ličnost je nemoguće odvojiti od naše radničke klase, od radnog seljaštva i radnih ljudi uopće, od pobjedonosnog revolucionarnog ostvarenja njihovih oslobodilačkih, socijalističkih i nacionalnih težnji, od stvaranja i izgradnje socijalističke samoupravne Jugoslavije. Nije ni trenutak ni mjesto da se zadržavamo na pitanju uloge istaknutih ličnosti u historiji, u čijim je prvim redovima svakako Tito. Razumije se, istaknute ličnosti se ne mogu odvajati od historijskih uvjeta, ali su njihova snaga i značaj u tome što su dublje od drugih spoznale unutrašnji smisao i logiku društvenog razvoja i pokreta masa, kao i sredstva, oblike i puteve historijskog progressa, zasnivajući na tome ne samo svoj vizionarski pogled u budućnost već i sposobnost da se date mogućnosti pretvore u stvar-

nost. Veličina naše partije i Tita bila je upravo u tome što su umjeli da u svakoj situaciji sagledaju te mogućnosti i izaberu one optimalne za svoju revolucionarnu akciju.

Kardelj je u vezi s Titovom ulogom u organiziranju KPJ, odnosno SKJ, u revoluciji istakao: »Prava snaga Komunističke partije Jugoslavije nije bila samo njena ideologija i njen revolucionarni program, niti samo nekoliko hiljada njenih organiziranih i revolucionarnih boraca. Njena prava snaga bila je upravo u činjenici što ona nije htjela da bude sama sebi dovoljna, i da se zatvara u sebe, nego je stvarno bila dio, ali vodeći i povezujući dio, tj. avangardno jezgro veoma širokog demokratskog i revolucionarnog pokreta i fronta narodnih masa. Njen najveći historijski uspjeh je upravo u tome što je bila sposobna da postane takvo jezgro, što je tako shvatila svoju ulogu i pronalazila adekvatna sredstva i puteve za njeno ostvarivanje. U tome je, po mome mišljenju, i najveći historijski značaj Titovog ličnog stvaralačkog udjela kako u izgradnji Partije tako i u formuliranju njene politike, strategije i taktike. Naravno, u toj borbi Tito nije bio sam. To što je on osjećao, osjećali su i mnogi drugi najbolji ljudi u Partiji. Ali Tito je bio onaj čovjek koji je te razvojne tendencije u našoj partiji najdublje sagledao i najdosljednije i najkvalifikovanije izrazio i koji je znao da se uspješno, tj. odgovarajućim sredstvima bori za njihovo ostvarivanje«.

Od posebnog je značaja to što je KPJ, odnosno SKJ, s Titom na čelu razumjela revolucionarne procese u suvremenom svijetu i činjenicu da se oni najčešće ostvaruju u obliku narodnooslobodilačkih borbi i revolucije. Jer, borba za nacionalno oslobođenje, za ravnopravnost, ima duboku društvenu, klasnu sadržinu. To je i suštinski razlog našeg sukoba sa staljinističkom idejnom koncepcijom i praksom, koja je negirala potrebu ravnopravnosti među socijalističkim zemljama i partijama. U biti, samo sa gledišta interesa cjelokupnog progresivnog kretanja moguće je shvatiti Titovu i našu borbu protiv sektaštva, dogmatizma, borbu za razvijanje najšireg demokratskog fronta kojoj je suština duboko radničkoklasna. U tome i jest korijen uspjeha naše revolucije. Cijeli koncept Programa Saveza komunista je neprekidan razvitak revolucije, njen kontinuitet, kom je strano svako apsolutiziranje postignutog i u kojem se u zaključnoj misli kaže da ništa što je stvoreno ne može biti toliko sveto da ne bi bilo zamijenjeno onim što je još naprednije i još ljudskije. Moglo bi se reći da su naša partija i njeno rukovodstvo, a posebno Tito, uspjeli da u praksi reafirmiraju poznatu Marksovu misao iz *Osamnaestog Brimera Luja Bonaparte*, u

kojoj se, kada se govori o proleterskim revolucijama, ističe »neopohodnost da one stalno kritikuju same sebe, da ismijavaju svoje polovičnosti, svoje slabosti i kukavnosti itd., kako bi se, uklanjajući razne prepreke, mogle kontinuirano razvijati«.

Rukovodstvo Komunističke partije Jugoslavije s Titom na čelu nije revoluciju svodilo na oružanu borbu. Naprotiv, bilo je svjesno ogromnih teškoća u preobražavanju društva. S tim u vezi, Tito na Osnivačkom kongresu Komunističke partije Srbije 12. maja 1945. godine kaže: »Bilo je i ranije vrlo teško, ali, drugovi i drugarice, uvjeravamo vas da komunistima neće biti lakše ni sada, u izgradnji. Ja vas pozivam da, kao što ste bili prvi na polju boja, ni sada ne štedite svoj život ni napor da bismo postigli cilj«.

Tito je stalno isticao da je probni kamen Saveza komunista borba za afirmiranje historijskog interesa radničke klase. U govoru na Konferenciji komunističkih i radničkih partija 30. juna 1976. godine u Berlinu istakao je: »Izgradnja socijalizma identična je sa procesom oslobađanja rada i radničke klase i uspostavljanja slobodne asocijacije neposrednih proizvođača«.

Titova ličnost, njegov politički i idejni integritet, izgrađivali su se u klasnim okršajima počev od oktobarske revolucije pa do bezbrojnih bitaka jugoslavenske radničke klase. On je tu borbu uvijek povezivao sa borbom radničke klase i oslobodilačkim pokretima drugih naroda. I na historijskoj sjednici Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije 22. aprila 1948. godine istakao je: »Sve ono što smo postigli u ovom ratu predstavlja doprinos socijalizmu u svijetu i naša nacionalna ravnopravnost, i prvi put istinska sloboda ovog naroda. Šta bi rekli italijanski narod, francuski narod ili drugi narodi kada bismo se mi odrekli svega toga, kada bismo se odrekli prava da idemo u socijalizam ovim putem kojim smo krenuli? Kako bi to na njih djelovalo?«

Nije slučajnost što je Tito i u zemlji, od naroda i rukovodstva, i u svijetu dobijao velika priznanja. On je, međutim, stalno isticao da sâm ne bi mogao ništa učiniti bez Partije, čitavog njenog rukovodstva i naroda. Tako je na Kardeljevu zdravicu povodom svog osamdesetog rođendana odgovorio: »Ja sam danas u malo nezgodnom položaju, jer se govori o meni. Zahvaljujem drugu Kardelju na toplim riječima, a on je već odavno, još prije 1934. godine, stalno sa mnom na ovom zajedničkom poslu. Već sam rekao danas da je bilo lako biti na čelu Partije, na čelu Centralnog komiteta sa takvim prekaljenim drugovima koji su izrasli zajedno i sa istim shvatanjima, i istim mišljenjima, sa istim ocjenama o prošlosti i o greškama koje su se dogodile u našoj partiji. Zato bih ja i počeo

onim čime je svoju zdravicu završio drug Kardelj. Jedino se tako i može reći — da je danas dan svih rukovodilaca naše partije, i onih koji su došli u ono vrijeme, i onih koji su došli kasnije, a isto tako i svih članova naše partije. Ja mislim da je ovo dan koji se tiče i onih članova Partije koji su u njene redove ušli kasnije, jer su ti mladi zajedno sa nama i nosili na svojim leđima najteži teret u oslobodilačkom ratu i revoluciji, u najodlučnijim, najsudbonosnijim danima historije naših naroda«.

Naša partija se, razvijajući samoupravljanje, nužno izgrađivala i razvijala u partiju novog tipa, da bi odgovorila novim zahtjevima i potrebama revolucije. Moramo stalno imati na umu da ona nije partija državnog aparata, da ona ne može da djeluje sa pozicija vlasti u ime radničke klase, nego da se za razvoj socijalističkog samoupravljanja bori zajedno sa radničkom klasom i radnim ljudima kao unutrašnja pokretačka snaga našeg sistema. Tito je bio dosljedan borac za ostvarivanje takve društvene uloge Partije.

Veoma je karakteristično Titovo shvatanje suštine nacionalnog pitanja i njegovog značaja za našu revoluciju. U *Proleteru* od 16. decembra 1942. godine pisao je: Današnja narodnooslobodilačka borba i nacionalno pitanje u Jugoslaviji nerazdvojno su povezani«. I dalje: »Riječ narodnooslobodilačka borba bila bi samo jedna fraza, pa i prevara, kada ona ne bi, osim općeg jugoslavenskog smisla, imala i nacionalni smisao za svaki narod posebice, tj. kada ne bi, osim oslobođenja Jugoslavije, značila u isto vrijeme oslobođenje Hrvata, Slovenaca, Srba, Makedonaca, Arnauta, Muslimana, itd.; kada narodnooslobodilačka borba ne bi imala tu sadržinu da zaista nosi slobodu, ravnopravnost i bratstvo svim narodima Jugoslavije. U tome i jeste suština narodnooslobodilačke borbe«.

Tito je često razvijao misao da naša narodnooslobodilačka borba ne bi imala puni, ne samo opći jugoslavenski nego pojedinačni nacionalni smisao ako se ne bi oslobodili svi narodi i sve narodnosti i ako ne bi dosljedno marksistički objedinjavala socijalnu i nacionalnu komponentu.

Komunistička partija Jugoslavije, odnosno Savez komunista Jugoslavije i Tito, nije odvajala i ne odvaja radničkoklasno i nacionalno niti koji od dijelova pojedinih nacija i naroda od cjeline pojedine republike, od Jugoslavije niti Jugoslaviju od pokrajine i republike. Svi narodi i narodnosti u Jugoslaviji čine cjelinu socijalističke Jugoslavije. Socijalistička Jugoslavija kao društveno-politička i državna zajednica, kao cjelina, i pojedinačno narodi i narodnosti u njoj nisu nikakve suprotstavljene kategorije. Naprotiv, za Tita i jugoslavenske komuniste, radničku klasu i radne ljude to

je humana sinteza sadržana u Titovoj paroli bratstva i jedinstva naših naroda i narodnosti. To je naše trajno opredjeljenje koje moramo dalje njegovati, razvijati i učvršćivati. Tito je suštinu i program te borbe izrazio i u jednoj jedinstvenoj paroli velikim i dubokim značenjem: *Smrt fašizmu — Sloboda narodu!* To je bilo ono što je doprinijelo da naša narodnooslobodilačka borba dobije tako široku osnovu da naš ustanak 1941. godine ubrzo preraste u organizirani svenarodni oslobodilački rat, nasuprot svim pokušajima okupatora i njihovih kvislinga iz redova naših naroda i narodnosti, da nam, zajedno s bratoubilačkom borbom, nametnu tezu o građanskom ratu. U Titovoj strategiji narodnooslobodilački rat je imao i dimenziju socijalističke revolucije u kojoj su radničkooklasno i nacionalno bili međusobno usko povezani i uslovljeni. To je bila i ostaje osnovna sadržina i oblik revolucionarnog preobražaja našeg društva.

Tito je historijskog juna 1950. godine odlučno istakao parolu »Fabrike radnicima«. To poznato ali zaboravljeno geslo radničkog pokreta na našem prostoru i u našem vremenu otvorilo je novu eru socijalizma, socijalizma sa radničkom, demokratskom, humanom sadržinom, čija je društvena osnova u pretvaranju državne svojine na sredstvima za proizvodnju u društvenu svojinu. Tito je pri tom naglasio da parola »Fabrike radnicima, zemlja seljacima« nije nikakva apstraktna propagandna parola, nego da ona ima odlučujuću ulogu u našoj borbi za socijalnu i nacionalnu ravnopravnost. To je bio raskid sa staljinističkim shvatanjem državne svojine i uloge socijalističke države i afirmiranje historijskog puta koji vodi ka Marksovoj slobodnoj asocijaciji naprednih proizvođača. Upravo na tim parolama više od tri decenije razvija se naš socijalizam na temelju samoupravljanja radnih ljudi, koje se izgrađuje u sveobuhvatni sistem društveno-ekonomskih, političkih, kulturnih i etičkih odnosa.

Titove inicijative i aktivnosti u pokretu nesvrstanosti — velik doprinos političkoj perspektivi svijeta bez blokova

Kada je umro, Tita su iskreno ožalili komunisti i drugi revolucionarni borci i napredni ljudi, radnička klasa cijelog svijeta, oslobodilački pokreti i sve socijalističke, progresivne i demokratske snage koje se iskreno bore za slobodu i nezavisnost naroda i zemalja, za mir i društveni napredak u svijetu. Iniciranjem pokreta ne-

svrstanosti i svojim doprinosom njegovom razvoju Tito je otvorio političku perspektivu svijeta bez blokova, u kom nove društvene snage razvijaju odlučujuću borbu protiv imperijalizma, neokolonijalizma, hegemonizma, za nove, ravnopravne međunarodne političke i ekonomske odnose. Historija je potvrdila i neprekidno potvrđuje ispravnost te politike stalnim jačanjem moralnog i političkog uticaja pokreta nesvrstanih u međunarodnim odnosima.

Živimo u vremenu u kom je socijalizam postao i sve više postaje svjetski proces. Antikolonijalnim revolucijama oslobodile su se mnoge zemlje i narodi. Radnička klasa i radničke partije i u razvijenim kapitalističkim zemljama sve više utiču na društvena kretanja. Ogroman dio čovječanstva vodi borbu za ravnopravnost, za suverenitet zemalja i naroda, za mir na osnovama ravnopravnosti, protiv blokovske orijentacije i podjele na interesne sfere, protiv trke u naoružavanju. Sve veći značaj dobija borba za oslobođenje i ravnopravnost naroda i povezuje se sa borbom za socijalizam. Sve se više afirmira politika pokreta nesvrstanosti. Ali, u isto vrijeme, politička i ekonomska kriza u svijetu sve se više zaoštrava. Ona je, u suštini, izraz krupnih strukturnih promjena koje doživljava suvremeni svijet.

Nema sumnje da je sadašnja svjetska ekonomska i politička kriza i nas pogodila. Boreći se za mir, ali realno procjenjujući svijet u kome živimo, morali smo pojačati napore i materijalne izdatke za jačanje naše narodne odbrane. Poskupljenje energije, sirovina i opreme, koje uvozimo, nanijelo nam je ozbiljne teškoće, koje su se pridružile našim malim teškoćama izazvanim vlastitim slabostima. Pogađaju nas i razni udari kapitalističkih finansijskih krugova poskupljenjem kredita i povećavanjem kamata.

Mnogi problemi u našem društveno-ekonomskom životu u posljednje vrijeme se javljaju u novim oblicima. Međutim, ima i nekih problema sličnih onima u prošlosti. Ako se podsjetimo na Titov govor u Splitu u maju 1962. godine, vidjet ćemo da je Tito već tada oštro upozoravao na opasnost od pretjerivanja u investicijama, na slabosti u investicionoj politici, na tzv. uvozu korupciju, na lokalizme i šovinizme, pa i na prodor neprijateljske ideologije.

I tada kao i danas, pod pritiskom raznih teškoća, pojedinci su mislili da je izlaz u napuštanju samoupravljanja. Međutim, i tada se Partija s Titom na čelu odlučno suprotstavila takvim shvatanjima i tendencijama, čvrsto zastupajući gledište, onda kao i danas, da je izlaz iz teškoća jedino u što dosljednijem i odlučnijem razvoju samoupravljanja.

U ovom periodu imali smo i eskalaciju nacionalizma, posebno albanskog nacionalizma i iredentizma. Sve to utiče na političku situaciju kod nas i u pojedinim segmentima društva, prouzrokuje veće ili manje neraspoloženje. S pravom smo također kritični prema činjenici da nismo na vrijeme poduzeli sve mjere u pogledu racionalizacije energije, a pogotovo uvoza opreme, da nismo na vrijeme učinili znatno više za uravnoteženje platnog bilansa, za povećanje deviznih rezervi. Sve to moramo odlučno, titovski, ispraviti. Nema radnog mjesta, organizacije udruženog rada, društveno-političke zajednice, institucije i ustanove, bez obzira na to da li su posrijedi proizvodnja, uslužna, naučna, izdavačka ili druga djelatnost, gdje se ne bi imalo šta poduzeti u smislu boljeg rada, racionalizacije i štednje. Moramo biti načisto s tim da će svjetska kriza duže potrajati i da se s te strane i dalje mogu očekivati teškoće. Prema tome, ne treba sijati iluziju da se problemi mogu brzo i lako riješiti. Ali još manje treba sijati nevjericu u mogućnost uspješnog rješavanja problema, jer imamo ogromne i materijalne i radne potencijale samo ih valja aktivirati da bi se savladale teškoće u sadašnjoj etapi našeg razvoja. Moramo učiniti sve da uravnotežimo robno-novčane odnose i normaliziramo tržište. Moramo povećati i odgovornost za snabdijevanje tržišta robom široke potrošnje i privrede repromaterijalom.

Samoupravljanje, bez obzira na naše nezadovoljstvo u pogledu tempa njegovog razvoja, pogotovo kada je riječ o proširenoj reprodukciji, učinilo je našu radničku klasu stvarnim političkim subjektom i postalo način življenja i ponašanja naših radnih ljudi. Otuda nema nikakve potrebe da agitujemo za stabilizaciju privrednih tokova, već nam predstoji da na tome svi konkretno, na svakom radnom mjestu, u svakoj osnovnoj i drugoj organizaciji udruženog rada, odgovorno radimo i da izvršavamo zadatke koje smo sebi odredili u tome pogledu.

Razvijajući revoluciju, izgrađujući socijalizam na osnovama samoupravljanja, imamo sve uvjete da učvršćujemo ulogu i ugled Jugoslavije u svijetu i njenu nezavisnu i nesvrstanu poziciju. Narodi i narodnosti Jugoslavije su i za vrijeme bolesti i smrti druga Tita potvrdili da su životno zainteresirani za dalje razvijanje socijalističke, nesvrstane, samoupravne Jugoslavije. Time su naši radni ljudi i građani jednodušno na najbolji način odgovorili povodom raznih špekulacija o sudbini Jugoslavije poslije Tita.

To nas tim više obavezuje, pogotovo kada znamo da u svijetu djeluju snage kojima se ne sviđaju naša nezavisnost, samoupravljanje i nesvrstana politika, da se odgovorno ponašamo i odgovor-

no radimo kako bismo i u narednoj etapi časno i dosljedno ispunjavali svoje obaveze i svoj historijski dug pred vlastitom radničkom klasom, radnim ljudima, narodima i narodnostima naše zemlje pred socijalističkim, oslobodilačkim, progresivnim i demokratskim snagama u svijetu.

Zadaci koji su pred nama u središtu su naših priprema za Dvanaesti kongres Saveza komunista Jugoslavije. Na toj liniji ćemo i poslije Kongresa još odlučnije djelovati, dalje razvijati i učvršćavati socijalističku, samoupravnu Jugoslaviju, ravnopravnu zajednicu svih naših naroda i narodnosti, čuvati i razvijati bratstvo i jedinstvo kao zjenicu oka svoga, kako je to često isticao Tito.